

Esko Tynkkynen

MALLITARINASTA ESITYKSEKSI

Paikallistarinoiden kirjoittaminen esitysmuotoon

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Joulukuu 2014

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Kokkola-Pietarsaari	Aika Marraskuu 2014	Tekijä/tekijät Esko Tynkkynen
Koulutusohjelma Esittävä taide		
Työn nimi MALLITARINASTA ESITYKSEKSI, Paikallistarinoiden kirjoittaminen esitysmuotoon		
Työn ohjaaja Raisa Ekoluoma		Sivumäärä 27
Työelämäohjaaja		
<p>Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa kirjoittaja tutkii tarinoiden käyttöä esittävän draamaseikkailun käsikirjoituksen lähtökohtana. Tekijä toimi osana työryhmää joka keräsi työpajatoiminnalla ja haastattelemalla paikallishistoriaan liittyviä tarinoita ja kirjoitti niiden pohjalta esittävän draamaseikkailun.</p> <p>Opinnäytetyössä tarkastellaan työpajoissa tuotetun teksti- ja äänimateriaalin narratiivista analysointia sekä muokkaamista kohti valmista käsikirjoitusta. Tutkimusmateriaali koostui työpajoissa kirjoitetusta ja äänitetystä materiaalista, tekijän työpäiväkirjasta sekä teatteri- ja narratiivisen tutkimuksen kirjallisuudesta.</p> <p>Kirjoittaja kysyy kuinka teatteri-ilmaisun ohjaaja voi antaa paikallishistorialle esittävän muodon jonka kohderyhmänä on alakouluikäiset lapset. Kirjoittaja pohtii mallitarinoiden merkitystä tarinankerronnassa sukupolvien välillä ja avaa käsikirjoitusprosessin aikana materiaalista löytyneitä mallitarinoita.</p>		

Asiasanat

Draamaseikkailu, dramaturgia, kertomus, mallitarina

ABSTRACT

Unit Kokkola-Pietarsaari	Date November 2014	Author/s Esko Tynkkynen
Degree programme Performing Arts		
Name of thesis FROM MODEL STORY TO A PERFORMANCE - Writing local stories into performances		
Instructor Raisa Ekoluoma		Pages 27
Supervisor		
<p>This thesiswork is a qualitative study, in which the author examines the use of stories as the starting point of an script for performative drama workshop. The author worked as part of a workgroup which gathered stories about local history through workshops and interviews. Based on these stories the workgroup wrote a script for the performative drama workshop.</p> <p>This thesiswork studies the narrative analysis of the written and recorded material created in the workshops and the process of editing this material into a finished script. The research material consisted of written and recorded material produced in the workshops, the author's diary during the process as well as the literature of theatre and narrative research.</p> <p>The author asks how a drama instructor can give performative structure to stories about local history when the target audience consists of elementary school aged children. The author reflects the significance of modelstories in storytelling between generations and explains the modelstories found in the material during the scriptwriting.</p>		

Asiasanat Drama adventure, dramaturgy, story, modelstory
--

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 TIETOPERUSTA	3
2.1 Kertomus	3
2.1.1 Mallitarina	4
2.1.2 Kertomusten analyysi	5
3 KAPTEENI PURTILON SEIKKAILUT PROJEKTI	8
3.1 Materiaalin keruu	9
3.1.1 Vapaa muistelu museon näyttelyn pohjalta	9
3.1.2 Draamaharjoitteet muistelun tukena	10
3.1.3 Yksilöhaastattelu	12
3.2 Käsikirjoitus	14
3.2.1 Kerätyn materiaalin purku	14
3.2.2 Kohti esitystä	16
3.3 Toistuvia teemoja ja mallitarinoita	17
3.3.1 Työnteko lapsena	17
3.3.2 Järvi antaa, järvi ottaa	18
3.3.3 Työ joka ei tuntunut työltä	18
3.3.4 Tyhjenevä saaristo	19
3.4 Esityksellinen seikkailu	19
3.4.1 Esityksellinen seikkailu esitysmuotona	19
3.4.2 Mallitarinat esityksellisessä seikkailussa	19
4 POHDINTA	23
4.1 Osana tarinoiden ketjua	23
4.2 Teatteri-ilmaisun ohjaaja tarinoiden välittäjänä	25
LÄHTEET	26

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee Savonlinnan alueella kesällä 2014 kiertäneen esityksellisen draamaseikkailun käsikirjoitusprosessia. Idea veneellä kulkevasta esityskiertueesta oli pyörinyt päässäni jo useamman vuoden nähtyäni Kaurismäen dokumentin Saimaa-ilmiö, joka kertoi 1980-luvulla järjestetystä Tuuliajolla-kiertueesta. Alkuperäisessä suunnitelmassa tarkoituksenamme oli järjestää Saimaan vesistöä pitkin kiertävä yhteisöllinen kesätapahtuma. Tapahtuman ideana oli tuoda Saimaan rannalla asuvat eri sukupolvet samaan tapahtumaan, jossa kalakeiton ja letunpaiston lisäksi oli tarkoitus järjestää teatteriesitys, jonka käsikirjoitus olisi kasattu paikallishistoriasta, tapahtumiin osallistuvien paikallisten asukkaiden omista tarinoista.

Suunnitelmamme muuttuivat projektin aikana yhteistyökumppaneita etsiessämme, sillä kävi ilmi että Saimaalla aikoi seilata kaksi muutakin teatteriryhmää kesällä 2014, ja heidän suunnitelmansa näyttivät olevan pidemmällä kuin meidän. Päädyimme lopulta tekemään yhteistyötä Savonlinnan teatterin kanssa. He olivat valmistamassa teatterin 100-vuotisjuhlan kunniaksi teatteriesitystä, joka kiersi Savonlinnan alueen satamia samana vuonna 100 vuotta täyttävällä laivalla, tervahöyry Mikolla. Alkuperäisestä suunnitelmastamme halusimme ehdottomasti säilyttää yhteisöllisyyden ja sukupolvien kohtaamisen. Tämä sopi hyvin myös Savonlinnan teatterin suunnitelmiin, sillä he olivat tekemässä draamakomediaa aikuisille, mutta heillä ei ollut kesäohjelmistoa lapsiperheille. Päädyimme tekemään esityksellisen seikkailun Saimaan järvialueen historiasta. Materiaali esityksen käsikirjoitukseen koottiin Savonlinnassa järjestetyissä työpajoissa yhteistyössä Savonlinnan maakuntamuseon kanssa. Työpajoihin osallistui vanhusten päivätoimintaryhmä, sotaorpojen yhdistyksen ryhmä sekä Kerimäkeläisen paikallisyhdistyksen Kerimäkiseuran ryhmä. Ryhmät koostuivat eri ikäisistä eläkeläisistä.

Keskityn opinnäytetyössäni projektin käsikirjoitusvaiheeseen, ja teatteri-ilmaisun ohjaajan rooliin tarinoiden välittäjänä sukupolvelta toiselle. Pohdin kuinka teatteri-ilmaisun ohjaaja voi välittää tarinoita eläkeläisten lapsuudesta järvisuomen saaristosta sukupolvelle, joka on syntynyt todella erilaiseen maailmaan, älypuhelimien ja internetin keskelle. Mikä vanhusten tarinoissa kiinnittyy tähän päivään ja miten? Onko tarinoista löydettävissä mallitarinoita, muotoja, jotka ylläpitävät yksilöllistä ja kollektiivista identiteettiä?

Opinnäytetyöni toiminnallinen osa tapahtui vuoden 2014 aikana. Tein toiminnallisen osuuden yhdessä kahden teatteri-ilmaisun opiskelijan kanssa. Materiaalinkeruutyöpajat ajoittuivat helmi-huhtikuulle, käsikirjoitus touko-kesäkuulle ja esityskiertue heinäkuulle 2014.

2 TIETOPERUSTA

2.1 Kertomus

Lähestyn kertomusta ja tarinaa opinnäytetyössäni narratiivisen tutkimuksen kautta. Käytän termejä kertomus ja tarina, viitaten niillä samaan asiaan joka voidaan ymmärtää seuraavalla tavalla.

Kertomus on tietämisen muoto, jonka kautta voidaan ymmärtää ja hallita menneisyyttä. (Hyvärinen 2006, 1) Kertomuksiin sisältyy ymmärrys ajan kulumisesta, kerrotaan että jotain on tapahtunut tai että jotain tapahtui. Historian hallinta on myös vahva ominaisuus kertomuksissa. Sanonta "Voittaja kirjoittaa historian" viittaa juuri tähän. Se mistä historiallisista asioista kerrotaan kertomuksia ja miten, vaikuttaa siihen miten hahmotamme maailman ympärillämme.

Sosiokulttuurisesta näkökulmasta kertomuksia katsottaessa on nähtävissä että kertomuksilla on kulttuurillisesti jaetut mallit, vaikka kertomuksen sisältö olisikin kertojan yksityisistä asioista. (Hyvärinen 2006, 1). Kertomuksissa välittyy kertojan maailmankuva ja moraalikäsitelmä joiden avulla voidaan luoda laajempaa kuvaa olosuhteista jossa tarina kerrotaan. Kertomukset ovat vuorovaikutuksen välineitä, kertomuksilla jaetaan kokemuksia muille ihmisille.

Kertomus yksinkertaisimmillaan voidaan määritellä seuraavalla tavalla: "Joku kertoo toiselle, että jotain tapahtui." Kertomukselle on myös ominaista suhteuttaa tapahtumia toisiinsa ja käsitellä niiden kausaalisia suhteita tavalla tai toisella. (Hyvärinen 2006, 3) Pelkkä raportointi joka ei välitä kokemusta ei vielä ole kertomus. Esimerkiksi lause "Eilen satoi lunta" ei vielä ole kertomus, vaikka se täyttääkin edellä mainitun yksinkertaisimman määreen. Sen sijaan "Eilen satoi lunta, ja minua harmitti koska en ollut vielä vaihtanut talvirenkaita." on jo paljon kerronnallisempi virke.

Opinnäytetyöni kannalta merkittäviä näkökulmia kertomuksiin on kertomusten kokemuksellisuus, sekä sosiokulttuurinen lähestymistapa. Kokemuskeskeinen narratiivinen tutkimus nojaa fenomenologiselle oletukselle, että kokemus voi tarinan kautta tulla osaksi tietoisuutta. (Squire 2013, 48) Kokemuskeskeisessä

tutkimuksessa pyrkimys on ymmärtää tarinoita kokonaisuuksina, suhteessa tarinan kertojaan ja kerronnan kontekstiin. Oleellista kokemuskeskeisessä näkökulmassa on se, että tarinan kertojan henkilökohtaiset kokemukset ovat oleellinen osa tarinaa, kun taas rakenteen analysointiin keskittyvässä Labovin mallissa tarina nähdään ensisijaisesti tapahtumakeskeisenä. Kerrotaan siitä mitä tapahtui. Kokemuskeskeinen näkökulma huomioi myös puheen ja kerronnan, joka ei suoraan liity tapahtumiin, mutta on tarinan kertojan minäkuvan ja persoonan kannalta merkittävää. (Squire 2013, 47)

Käytettäessä kertomuksia ja tarinoita käsikirjoituksen lähtökohtana on mielestäni mielekkäämpää tutkia kertomuksia kokonaisuuksina, pyrkien ymmärtämään kerrottu tarina henkilökohtaisena kuvauksena isompaan kontekstiin sijoittuvasta asiasta tai ilmiöstä. Ollakseen kiinnostava ja koskettava, on esityksen sisällettävä henkilökohtainen suhde kerrottaviin asioihin. Voin tehdä esityksen esimerkiksi saariston tyhjenemisestä, kertoen siinä historialliset faktat vuosista jolloin muuttoliike oli suurimmillaan, ja syistä miksi saaristo tyhjeni, mutta ilman henkilökohtaista näkökulmaa, ajattelutapaa jolla saariston tyhjenemiseen suhtaudutaan, jää kyseinen esitys historian luennoiksi.

2.1.1 Mallitarina

Hänninen puhuu väitöskirjassaan sisäisen tarinan muodostumisesta sosiaalisen tarinavaraston avulla. (Hänninen 2000, 50-52.) Ihmisten kertomukset ja tarinat rakentuvat kulttuurillisen tarinavaraston ja oman kokemushistorian päälle. Hännisen mukaan jaamme kollektiivisesti länsimaisen kulttuurin yhteisiä tarinoita, joiden juonikuvio toistuu pääpiirteittäin samana eri sisältöjen alla. Kulttuurillisesti jaettuja tarinoita on eri tasoilla. Yleisimmän tason tarinamallin muodostavat kulttuurin myytit, jotka tiedostetaan myyteiksi vasta silloin, kun ne alkavat murtua.

Modernin länsimaisen yhteiskunnan myytti on ollut myytti edistyksestä, järjen voittokulusta ja luonnon hallinnasta. Yksilötasolle siirrettynä edistyksen myytti on ilmennyt ajatuksena yksilön elämästä jatkuvana kasvuna ja edistymisenä. (Hänninen 2000, 50)

Kulttuurillisten myyttien lisäksi länsimaisessa tarinankerronnassa on hahmotettavissa toistuvia juonikaavoja, jotka toistuvat läpi koko kulttuurimme, vain pienillä sisällöllisillä muutoksilla. Eräs tällainen juonikaava on sankaritarina, jossa päähenkilö kohtaa vaaroja ja vastuksia. Toinen vastaava perusjuoni on rakkaustarina, jossa poika kohtaa tytön. Tämän kaltaisia perusjuonia tai mallitarinoita löytyy eri asteilta läpi kulttuurimme ja yhteiskuntamme. Tiedyt mallitarinat ja perusjuonet jaamme koko länsimaisen tarinankerronnan kanssa, toiset ovat kansallisia ja osa mallitarinoista on pienempien osakulttuurien, esimerkiksi työyhteisöjen tai perheiden sisäisiä juonikaavoja, jotka tarjoavat malleja oman elämän hahmottamiseen. Lisäksi eri ihmisryhmille löytyy omia tarinoita, jotka määrittelevät niitä rooliodotuksia, joita eri asemissa oleviin ihmisiin kohdistetaan. Sankariroolit ovat länsimaisessa tarinastossa useimmiten miesten rooleja ja vanhuuteen liittyy usein myytti kuinka ennen kaikki oli paremmin.

Opinnäytetyössäni miellän haastatteluihin ja työpajoihin osallistuneet ihmiset omaksi osakulttuurikseen, ja tutkin minkälaisia yhteisiä mallitarinoita työpajoihimme osallistuneen ryhmän kesken on löydettävissä. Mallitarinoita kertomuksista etsittäessä merkittävää on kuinka asioista kerrotaan. Perustarina voi olla esimerkiksi että "Mies tappaa toisen miehen." Se kuinka tämä tarina kerrotaan, määrittää onko tappaja sankari vai rikollinen.

2.1.2 Kertomusten analyysi

Käsikirjoitusvaiheessa analysoimme meille kerrottuja tarinoita narratiivisen analyysin keinoin. Narratiivinen analyysi ei ole yksi absoluuttinen toimintamalli, vaan erilaisia narratiivisen analyysiin vaihtoehtoja on monia, joista esittelen seuraavaksi muutaman opinnäytetyöni kannalta merkittävän mallin.

Narratiivisen tutkimuksen ja analyysin kehitykseen on vaikuttanut todella paljon Labovin malli, jota pidetään narratiivisen tutkimuksen perustana. Labovin malli perustuu struktuaaliseen kieliteoriaan ja siinä tarinat ja kertomukset puretaan lause lauseelta ja tarina jaotellaan erilaisiin osiin. (Patterson 2013, 33) Labovin mallissa kertomus nähdään joko puhuttuna tai kirjoitettuna tekstinä jonka tarkoitus

on esittää menneitä tapahtumia tarinan muodossa. Projektimme kannalta Labovin malli oli materiaalin analysointiin ja käsittelyyn liian raskas työtapa. Se olisi vaatinut kaikkien äänitettyjen tarinoiden litteroimista tekstimuotoon ja tämän tekstimateriaalin analysoimista. Pattersonin mukaan Labovin analyysin kautta pystytään purkamaan kertomuksen sisältä pienempiä kerronnallisia osia, ja tutkimaan niitä. Esimerkiksi millaisia esittelyosia ihmisten tarinoissa on. Koska meillä oli päämääränä esityksellinen muoto, ei tämän kaltainen tarinoiden rakenteen purkaminen ollut meille mielekäästä.

Matti Hyvärinen on jaotellut kertomusten analyysin neliosaisesti, temaattiseen luentaan ja sisällön analyysiin, kertomusten luokitteluun kokonaishahmon perusteella, kertomuksen kulun yksityiskohtaiseen analyysiin sekä kertomuksen vuorovaikutuksellisen tuottamisen analyysiin. (Hyvärinen 2006, 17-18) Hyvärisen jaottelusta käytimme sisällön analyysiä ja kertomusten luokittelua.

Sisällön analyysissä aineistosta poimitaan toistuvia teemoja ja sisältöjä. Teemoja analysoitaessa on varottava tarinoiden erityispiirteiden hukkumista. Esimerkiksi meille kerrottiin kaksi tarinaa sähkön tulosta saaristoon. Toisessa tarinassa sähkö toi valtavaa apua kotitöihin, kun taas toisessa tarinassa sähköjen ja sillan tulo olivat kuolinisku saaristolaiselle elämäntavalle ihmisten muuttaessa niiden tultua pois. Vaikka molemmissa tarinoissa puhuttiin sähköstä, olivat kertomukset täysin erilaisia. Samankaltainen työtapa on myös kertomusten luokittelu kokonaishahmon perusteella. Tässä analyysitavassa tarinoita lähestytään kokonaisuuden kautta. Tarinoita voidaan jaotella esimerkiksi lajityypin näkökulmasta vaikka komedian tai tragedian käsitteiden avulla. (Hyvärinen 2006, 18) Opinnäytetyössäni kyseinen analyysitapa auttoi jäsentelemään meille kerrottuja tarinoita tyyppitarinoiksi, eri kertomuksista löytyvien yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien kautta.

Hyvärinen myös esittää kokonaishahmoon tukeutuvien tutkimusten tekijöille kritisoivia kysymyksiä:

Mutta miten te olette päätyneet tuohon tulokseen? Mikä aineistossa sanoo, että juuri tuosta on kysymys? Miten analyysi voidaan perustella, muutoin kuin ottamalla esiin muutama sitä tukeva tekstinäyte? (Hyvärinen 2006, 19)

Nämä ovat mielestäni todella keskeisiä kysymyksiä tarinoiden kokonaishahmon perusteella tehtävissä tutkimuksissa, samoin kuin tekemässäni taiteellisessa työssä. Mikäli pyrkimyksenäni on välittää tarina alkuperäisessä muodossaan, kuinka voin olla tarinan kokonaishahmoon perustuvan analyysin perusteella varma siitä, että tarinankertoja on tarkoittanut tarinan niin kuin minä sen näen. Tästä syystä analysoimme tekstiä myös sisällön analyysin kautta.

3 KAPTEENI PURTILON SEIKKAILUT PROJEKTI

Kapteeni Purtilon seikkailut-projekti startattiin alkusyksystä 2013, kun aloimme opiskelijatovereistani koostuvan työryhmän kanssa hahmottelemaan esityskiertueen muotoa ja hakemaan projektille rahoitusta apurahakanavia pitkin. Lisäksi aloimme etsiä yhteistyökumppaneita kohdealueeltamme Savonlinnan seudulta. Lopulta yhteistyökumppaneiksemme valikoitui Savonlinnan teatteri sekä Savonlinnan maakuntamuseo. Savonlinnan teatteri tarjosi meille mahdollisuuden päästä osaksi heidän suunnittelemaansa esityskiertuetta, luvan käyttää heidän katsomoaan, lavasteitaan sekä puvustoaan. Maakuntamuseo puolestaan tarjosi meille mahdollisuuden käyttää heidän näyttelytilojansa Riihisaassa, sekä Kerimäellä materiaalinkeruutyöpajojen järjestämispaikkoina.

Pidimme joulukuussa Savonlinnan teatterin kanssa palaverin ja löimme lukkoon suunnitelman tehdä esittävä seikkailu järvisuomen historiasta ja elämästä järvisuomen saaristossa. Esityksen kohderyhmäksi valitsimme perheet, joissa on alakouluikäisiä lapsia. Päätimme kerätä materiaalin esittävän seikkailun käsikirjoitukseen paikallisilta vanhuksilta ja jakaa heidän historiallisia tarinoitaan lapsiperheille. Esityspaikaksi sovimme sata vuotta vanhan höyrylaiva Mikon, jolla Savonlinnan teatterin kiertue tapahtuu. Materiaalin keruuta varten otimme yhteyttä Linnalan seniorikeskukseen, jonka kautta kaksi ryhmää ilmoittautui halukkaiksi jakamaan tarinoita meidän kanssamme. Lisäksi Kerimäeltä löytyi yksi ryhmä.

Materiaalinkeruutyöpajoja järjestettiin yhteensä kolme kappaletta, kaksi Riihisaaren maakuntamuseolla ja kolmas Kerimäen järvikalastusmuseolla kevättalvella 2014. Lisäksi järjestettiin yksi yksilöhaastattelu materiaalin laajentamiseksi. Kerätyn materiaalin pohjalta tehty käsikirjoitusprosessi ajoittui touko-kesäkuun ajalle. Kuuden esityksen esityskiertue tapahtui heinäkuussa 2014.

3.1 Materiaalin keruu

3.1.1 Vapaa muistelu museon näyttelyn pohjalta

Muistelutyöpajoja suunnitellessamme tärkeimpiä ajatuksia meille oli pitää työpajoihin osallistumisen kynnys mahdollisimman matalana ja ilmapiirin mahdollisimman keskustelevana. Päätimme käyttää osallistavan draaman työtapoja hyvin vähän, ja keskittyä aitoon kuunteluun ja läsnäoloon ohjaajana. Halusimme kerätä materiaalia osallistujien arkielämästä Saimaan rannalla, siitä millaista elämä järvellä on ollut ja kuinka se on mahdollisesti muuttunut vuosien varrella.

Mietimme tarkkaan työtapoja ja ohjaajan roolia työpajassa. Halusimme saada mahdollisimman puhdasta materiaalia osallistujilta, ilman että ohjaajien näkökulma ja ajatukset ohjaisivat materiaalin muodostumista. Toisaalta halusimme luoda työpajalle selkeän rakenteen jossa osallistujien olisi turvallista jakaa tarinoitaan. Olen teatterialalla toimiessani huomannut, että rakenteet ja rajat ruokkivat luovuutta. Mikäli aihetta tai tekemistä ei millään tavalla rajata, on tekijöillä ja osallistujilla turvaton olo jos kukaan ei tiedä toiminnan tavoitteita. Kysymysten asetteluun kiinnitimme paljon huomiota, ettemme ohjaajan roolissa ohjaisi materiaalia ja vastauksia tiettyyn suuntaan. Siitäkin huolimatta huomasin materiaalia nauhurilta purkaessani tehneeni haastattelutilanteessa kysymyksiä, jotka ohjasivat haastateltavan vastauksia löytämiemme tyyppitarinoiden suuntaan.

Muistelutyössä on myös todella tärkeää kunnioittaa muistoja, joita ihmiset ovat valmiita jakamaan julkisesti. On myös tärkeää että kunnioitus välittyy osallistujille, että he kokevat itsensä ja tarinansa ainutkertaisiksi ja tärkeiksi. Ohjaajan tulee pitää huolta että jokaisella osallistujalla on puheenvuoro ja tilaa omien tarinoiden jakamiseen, siten että kaikki ovat yhdenvertaisia.

Yksittäiset työpajat oltiin jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa osallistujat saivat kiertää Savonlinnan maakuntamuseon näyttelyn, Laiturilla - elämää Saimaan rannoilla, omassa tahdissa. Ohjeistimme heitä painamaan näyttelystä mieleen jonkin esineen, asian tai kuvan, joka oli heistä kiinnostava tai jollain tapaa

henkilökohtaisesti koskettava. Osallistujat jakoivat nämä mieleen painetut asiat näyttelystä muun ryhmän kanssa työpajan toisessa osassa kahvien äärellä.

Työryhmämme jäsenet kiersivät myös näyttelyä osallistujien kanssa ja tämä oli todella hedelmällinen ratkaisu materiaalin keruun kannalta. Näyttelykierroksen aikana osallistujat keskustelivat todella paljon ja monipuolisesti näyttelyn aiheista, ja siitä, miten ne linkittyivät heidän omaan historiaansa. Työryhmämme teki kierroksen aikana kirjallisia muistiinpanoja tarinoista ja osa keskusteluista myös nauhoitettiin. Näistä muistiinpanoista saimme paljon rehellistä ja aitoa materiaalia jota osallistujat sensuroivat todella vähän verrattuna yhteiseen jakamishetkeen, jossa oli tarkempi rakenne.

3.1.2 Draamaharjoitteet muistelun tukena

Näyttelykierroksen jälkeen siirryimme osallistujien kanssa näyttelytilan yläkertaan, jossa käytimme muutamia soveltavan draaman harjoitteita mieleen painettujen asioiden ja järvi-mielikuvien jakamiseen koko ryhmälle. Työryhmämme teki tarinoista muistiinpanoja kirjallisesti ja osa tarinoista myös äänitettiin.

Aluksi keräsimme suurelle paperille assosiaatioita järvi-sanasta. Osallistujia pyydettiin kertomaan yhdellä sanalla mitä heille tulee mieleen sanasta järvi. Assosiaatiot avattiin myös yleiseen keskusteluun koko ryhmälle ja mikäli niistä tuli muille jotain mieleen, saattoi tämän jakaa kaikkien kanssa. Valitsimme assosiaatio-harjoitteen draamaosuuden alkuun, sillä se on todella matalan kynnyksen draamaharjoite johon on helppo osallistua. Assosiaatioista saimme paljon arvokasta materiaalia siitä millaisena osallistujat kokevat järven ja järviseudun. Assosiaatioista löytyi ryhmän sisällä paljon yhtymäkohtia ja ne itsessään herättivät ja ruokkivat keskustelua. Eri työpajakertojen assosiaatioissa toistui järviseudulla asumisen kaksijakoisuus. Kirjasimme muun muassa seuraavia assosiaatioita: Ravinnon lähde, erottava/yhdistävä tekijä, koti, rospuutto, elinkeino. Assosiaatioilla tuotettu materiaali auttoi meitä myöhemmin tarinoita purkaessamme jaottelemaan niitä erilaisiksi mallitarinoiksi.

Tämän jälkeen purettiin ohjaajan johdolla keskustellen näyttelyn herättämät muistot, kokemukset, ja mielenkiinnon kohteet. Jokainen sai vuorollaan kertoa omasta näyttelyn kautta heränneestä muistostaan, jonka jälkeen aihe avattiin yleiseen keskusteluun kysyen oliko muilla vastaavia muistoja kyseisestä aiheesta, kysyttävää aiheeseen liittyen, tai muuta lisättävää.

Seuraavana vuorossa oli mielikuvaharjoite. Osallistujia pyydettiin ottamaan rento asento ja ohjaaja ohjasi heidät mielikuvamatkalle veden äärelle ja ottamaan esille muistojen valokuva-albumi.

"...Ota käteesi muistojesi valokuva-albumi. Albumin sivuilta löytyy kuvia koko tähänastisen elämäsi varrelta. Millaisia kuvia siellä on lapsuudesta? Entä nuoruudesta? Selaa albumiasi ja etsi sieltä kuva jossa järvi on jollain tavalla läsnä. Mitä siinä kuvassa tapahtuu? Ketä kuvassa on? Miltä kuvassa tuoksuu? Keskity tuohon kuvan hetkeen..."
(Tynkkynen 25.4.2014)

Mielikuvamatkan päätyttyä tarinat albumin kuvien takaa jaettiin koko ryhmälle. Mielikuvaharjoite valittiin yhdeksi työtavaksi, sillä koimme että mielikuvaharjoitteen avulla saadaan tuotettua kirkkaita ja selkeitä tiettyyn hetkeen kiinnittyviä muistoja ja tarinoita. Elämä tarinaksi-kirjassa puhutaan aistimuistista, siitä kuinka aistien avulla voidaan herättää muistoja. (Enwald, Vainikkala-Kajonen & Vähäaho 2004, 85-89) Meillä ei työpajoja varten ollut käytössämme sopivia maku, ääni- tai hajuaisteja stimuloivia muistinherättäjiä, joten päätimme käyttää mielikuvia. Tärkeä osa harjoitetta oli sen ohjeistaminen, jossa aistikokemuksia korostettiin paljon. Mielikuvaharjoitteen aikana osallistujia pyydettiin muun muassa kuvittelemaan kuinka he kävelevät rannalla, miltä hiekka varpaissa tuntuu ja miltä aaltojen ääni rantahiekkaan kuullostavat. Myös hajuaistia herätettiin pyytämällä osallistujia haistamaan mielikuvassaan ruusupensasta, jonka ohi he kävelivät. Vainikkala-Kejonen puhuu tuoksujen tärkeydestä osana mielikuvaa ja suhteessa tunne-elämykseen. (Enwald, Vainikkala-Kajonen & Vähäaho 2004, 86) Tuoksujen muistelussa ei varsinaisesti ole kyse juuri tietyn tuoksun muistamisesta ja kuvaamisesta, vaan tiettyjen muistojen mieleen palauttamisesta niiden avulla.

Ohjeistuksessa olevan yleisen johdatteluosuuden jälkeen aistihavainnot kiinnitettiin osallistujan mielikuvassa olevan valokuva-albumin sivuilta löytyvään henkilökohtaiseen, oman elämän varrelta löytyvään muistoon. Tällä tekniikalla

saimme todella yksityiskohtaisia, eheitä ja henkilökohtaisia tarinoita työpajaan osallistuneilta.

Lopuksi pyysimme osallistujia kirjoittamaan lapulle elämänohjeen, jonka he halusivat jakaa nykyajan lapsille. Halusimme tietää mitä osallistujat itse haluavat välittää nykyajan lapsille ja tällä harjoitteella annoimme osallistujille konkreettisen oman äänen. Erään osallistujan elämänohje päätyikin lopulta esityksen kulmakiveksi, Saimaan arvoitukseksi jota laivalta etsitään.

Kuuntele, kysy, kerro. Olet osa tarinaa. (Kapteeni Purtilo ja Saimaan arvoitus käsikirjoitus, 2014)

3.1.3 Yksilöhaastattelu

Toisen materiaalinkeruutyöpajan jälkeen halusimme laajentaa ja syventää kerättyä materiaalia. Tähän tarjoutui mahdollisuus kun Kerimäen työpajaan osallistunut nainen kertoi paikallisesta kalastajasta, joka olisi halunnut osallistua, mutta ei muiden kiireiden vuoksi päässyt kyseiseen kertaan. Yksilöhaastattelulle varattiin kaksi tuntia aikaa. Halusimme keskittyä yksilöhaastattelussa haastateltavan elämäntarinaa, sillä saamiemme ennakkotietojen mukaan hän oli asunut koko ikänsä Hevossalon saarella.

Yksilöhaastattelu osoittautui materiaalinkeruun kannalta erinomaiseksi ratkaisuksi. Käytin haastattelussa nauhuria tarinoiden tallentamiseksi. Yksilöhaastattelu tarjosi aivan erilaiset puitteet haastateltavalle kertoa tarinaansa. Tapasimme haastateltavan kotona, jossa seinillä oli valokuvia hänen lapsuudenkodistaan ja vaimostaan, joita hänen kertomansa tarinat myös osittain käsittelivät. Tilanne oli henkilökohtaisempi kuin ryhmätilanne. Yksilöhaastattelussa yhden henkilön tarinalle oli kaksi tuntia aikaa, kun taas työpajassa koko ryhmälle oli puolitoista tuntia. Tämä tarjosi mahdollisuuden antaa tarinan polveilla enemmän yksilöhaastattelussa kuin työpajoissa. Lisäksi lisäkysymysten esittäminen haastattelijan roolissa oli helppoa ja luontevaa, sillä rakensin haastattelutilanteesta alusta lähtien mahdollisimman keskusteleavan.

Ensimmäisenä haastattelukysymyksenä pyysin haastateltavaa kertomaan elämäntarinansa, jonka pohjalta esitin lisäkysymyksiä kun haastateltava kertoi suurista käänneistä elämässään, kuten naimisiinmenosta ja saaristosta pois muuttamisesta. Yksilöhaastattelusta saamamme materiaali oli eheä yhden perheen tarina Saimaan saaristosta, jota oli helppo jäsentää materiaalinkeruityöpajojen materiaaliin verrattuna, sillä kaikki oli tullut saman kertojan suusta.

Edellä mainittujen työtapojen lisäksi saimme Savonlinnan Maakuntamuseon työntekijältä haastattelun ja perehdytyksen alueen paikallishistoriaan. Historialliset faktatiedot auttoivat meitä käsikirjoitusvaiheessa tarinamateriaalin sitomisessa osaksi suurempaa kontekstia.

3.2 Käsikirjoitus

3.2.1 Kerätyn materiaalin purku

Kirjoitimme käsikirjoitusta yhteisesti koko kolmihenkisen työryhmämme kesken ja prosessimme noudatti Jarkko Suhosen Luova laji-kirjassa esittelemää (Joensuu (toim.) 2008, 58) Devising-prosessin mallia:

1. Lähtökohta
2. Materiaalin tuottaminen
3. Materiaalin työstäminen
4. Kompositio
5. Harjoittelu

Lähtökohtana meillä oli työpajoissa ja yksilöhaastattelussa tuotettu muistelumateriaali ja tarinat. Aloitimme kirjoitusprosessin käymällä yhdessä läpi kerätyn aineiston kolmannessa luvussa esittelemäni narratiivisen analyysin keinoin. Keskityimme analyysissä kertomusten kokonaishahmon ja sisällön analyysiin. Näillä analyysikeinoilla pyrimme hahmottamaan tarinoiden kokonaisuuksia, sitä mistä tarinat kertoivat ja miten niistä kerrottiin. Työpajoihin osallistuneiden henkilökohtainen tulokulma esimerkiksi työntekoon lapsena tai norppien suojeluun oli meille arvokasta materiaalia kun tarinoista alettiin myöhemmin tehdä esityksiä. Henkilökohtainen näkökulma teki tarinoista mielenkiintoisia.

Aikaisemmin esittelemilläni erilaisilla työtavoilla tuotettu materiaali oli laadultaan hyvin monimuotoista. Vapaan muistelukierroksen aikana syntynyt materiaali oli hyvin sirpaleista, paljon lyhyitä henkilökohtaisia kokemuksia ja muistoja museon kuvien, esineiden ja museoinstallaatioiden pohjalta. Joistain kierroksen aikana kerrotuista muistoista työryhmämme jäsenellä saattoi olla muutaman lauseen muistiinpanot, jonka pohjalta hän jakoi muiston oman muistinsa ja muistiinpanojen varasta muulle ryhmälle. Osasta kierroksista oli nauhoite, johon osallistujien muistot olivat tallentuneet alkuperäisessä muodossa. Vapaan kierroksen materiaaleista nousi esille paljon mallikertomusten juuria, toisistaan

riippumattomia, toistuvia teemoja ja aiheita eri tarinoissa. On hyvä huomioida, että näyttely on mitä luultavimmin vaikuttanut tuotetun materiaalin laatuun ja siinä toistuviin teemoihin. Toisessa näyttelyssä olisi mahdollisesti korostunut eri kulma järviseudun elämästä.

Assosiaatioiden tuottama materiaali toimi myös toistuvien teemojen ja mallitarinoiden selkeyttäjänä. Yhden sanan assosiaatiot kirjattiin ylös, ja niiden pohjalta käydystä keskustelusta tehtiin kirjallisia muistiinpanoja. Osa keskustelusta myös nauhoitettiin. Vapaan kierroksen aikana mieleen painetun kiinnostuksen kohteen purussa, ja mielikuvamatkalla tuotettu materiaali oli edellä mainittuihin verrattuna eheämpää, ja keskittyi tiettyihin muistoihin tai tilanteisiin. Näistä kertomuksista osa päättyi edustamaan tiettyjä mallitarinoita lähes sellaisinaan. Lapsille suunnatut elämänohjeet toimivat esitystä valmistaessa työryhmän ohjenuorana ja arvopohjana, sillä halusimme että esitys olisi sellainen, jonka takana työpajoihin osallistuneet voivat seistä. Pyrimme pitämään elämänohjeiden sisältämiä arvoja mukana esityksessä, vaikka kaikki elämänohjeet eivät sellaisinaan valmiiseen esitykseen päätyneet. Yksilöhaastattelun tuottama materiaali oli kaikista työtavoista ehein henkilökohtainen kokonaisuus. Yksittäinen elämäntarina sisälsi myös vahvan ajallisen perspektiivin, joka muissa työtavoissa jäi niiden luoteen vuoksi puuttumaan. Muut työtavat keskittyivät yksittäisiin muistoihin ja tarinoihin vuosien varrelta tai tämän hetkisiin näkökulmiin. Museon työntekijän antama haastattelu ja historian tietopaketti auttoi meitä kirjoittajia sitomaan muita kerrottuja tarinoita historiallisten tapahtumien ja ilmiöiden kontekstiin. Esimerkiksi tiettyjen osallistujien tarinat höyrylotkien lastaamisesta lapsena liittyivät suoraan Saimaalla seilanneen höyrylaivaston nousuun. Tätä linkkiä emme olisi ilman kattavaa historian tietopakettia itse tienneet.

Erilaisilla työtavoilla tuotetun materiaalin erityispiirteet tukivat toisiaan projektissa todella hyvin. Yksittäisen yksilöhaastattelun materiaalista oli vaikea nostaa tyyppitarinoita ja mikäli olisimme käyttäneet vain yksilöhaastattelua työtapana, olisi niitä pitänyt järjestää useita, mielestäni vähintäänkin viidestä kymmeneen haastattelua, että tällaista käsikirjoitusta varten oltaisiin saatu riittävän laaja otanta. Näin laajoihin yksilöhaastatteluihin meillä ei tämän projektin sisällä ollut resursseja. Työpajatoiminnalla saimme mallitarinoihin laajemman otannan.

Läpikäynnin aikana jokainen meistä teki henkilökohtaisia muistiinpanoja aiheista ja tarinoista, jotka koki itse kiinnostaviksi. Pyrimme myös hahmottamaan vanhusten tarinoista mallitarinoita, kertojasta ja tarinasta riippumattomia yhtäläisyyksiä ja samankaltaisia elementtejä, jotka esittelen luvussa 4.3.

3.2.2 Kohti esitystä

Löytyneiden tyyppitarinoiden pohjalta aloimme tuottaa omaa materiaalia. Kirjoitimme kohtauksia, joissa löytyneet tyyppitarinat olivat selkeästi esillä. Käytimme useassa kohtauksessa pohjana alkuperäisiä tarinoita. Yhdistelimme eri tarinoista elementtejä, jotka tukivat löytämiämme tyyppitarinoita ja teimme niiden pohjalta eräänlaisia tyyppikohtauksia.

Saatuamme ensimmäiset versiot kohtauksista, aloimme työstää niitä ja luoda samalla kompositiota ja muotoa kohtausten ympärille. Osa kohtauksista muuttui vielä paljonkin työstövaiheessa, toisten pystyessä melko samanlaisina ensimmäisestä tuotetusta kohtauksesta valmiiseen esitykseen.

Pohdimme kirjoitusprosessin aikana paljon mitä voimme meille kerrotuilla tarinoilla tehdä. Kuinka paljon voimme ottaa taiteellisia vapauksia tarinoiden leikkaamisessa ja yhteen liimaamisessa, sillä alkuperäisen ajatuksen mukaan halusimme välittää oikeita tarinoita menneestä ajasta yli sukupolvien kuilun tämän päivän lapsille. Pohdimme onko alkuperäisistä tarinoista mitään enää jäljellä, jos muokkaamme niitä rankalla kädellä. Lopullisessa käsikirjoituksessa valtaosa on suoraan meille kerrottuja tarinoita. Olemme muuttaneet henkilöiden nimiä ja yhdistelleet eri kertojien tarinoista ensin tyyppitarinoita, joista olemme kirjoittaneet kohtauksia.

Historiallisesti paikkansa pitävien tarinoiden lisäksi rakensimme fiktiivisen Kapteeni Purtilo hahmon, joka nivoo eri tarinat yhteen. Purtilon hahmon ja fiktiivisen Saimaan arvoituksen etsimisen rakentaminen alkuperäiset tarinat yhteen nivovaksi kehyskertomukseksi, oli suurin esityksen muotoon vaikuttava dramaturginen ratkaisu käsikirjoitusprosessissa. Saimaan arvoituksen palasten avulla toisistaan temaattisesti eroavat tarinat saatiin yhteisen nimittäjän alle.

Osa tarinoista on kulkenut työpajaan osallistuneelta kertojalta työryhmämme yhdelle jäsenelle, joka on tehnyt tarinasta kirjallisia muistiinpanoja. Myöhemmin työryhmämme jäsen on jakanut tarinan työryhmälle oman muistinsa ja muistiinpanojensa pohjalta. Tämän jälkeen olemme työryhmänä kirjoittaneet kyseisen tarinan esityksen muotoon. Näiden tarinoiden kohdalla on varmaa, että lopullinen esityksen muoto eroaa alkuperäisestä tarinasta, ja varsinkin alkuperäisestä historiallisesta tapahtumasta mahdollisesti paljonkin.

Lisäksi paljon pohdintaa herättivät tarinat, jotka meille jaettiin, mutta joita meidän ei haluttu jakavan eteenpäin. Eräs työpajaan osallistujista kertoi kuinka hänen sisarensa oli lapsena kuollut onnettomuuden seurauksena, mutta ei halunnut meidän käyttävän kyseistä tarinaa osana esitystä. Tarina oli koskettava, kiinnostava ja siinä näkyi mielestämme selkeästi tyyppitarina siitä kuinka elämä saaristossa oli haastavaa. Päädyimme käyttämään kyseistä tarinaa etäännytettyämme sen ensin kauemmas siten, että tarinasta ei ollut tunnistettavissa alkuperäistä kertojaa tai muita henkilöitä. Emme halunneet näyttää kyseistä onnettomuutta omana kohtauksenaan tai tuoda sitä suoraan lasten eteen. Sen sijaan eräs roolihahmomme kertoi tämän tapauksen sattuneen hänen kotikylällään vuosia sitten.

3.3 Toistuvia teemoja ja mallitarinoita

Tässä luvussa avaan ja käsittelen materiaalista löytyneitä tyyppitarinoita. Kappaleessa esiintyvät lainaukset tyyppitarinoista ovat muistelutyöpajoihin osallistuneiden kertomia, kirjoittajan muistiinpanoihin tallennettuja tarinoita sekä lopullisesta käsikirjoituksesta olevia repliikkejä.

3.3.1 Työnteko lapsena

Menin viisitoistavuotiaana töihin lastaamaan höyrylotjia. Ensimmäinen palkkani oli neljä markkaa. Säästin siitä virveliin joka maksoi

kaksikymmentä markkaa, elokuvalippu oli 30 penniä. (Tynkkynen 2014)

Työnteko lapsena oli työpajaan osallistujille itsestään selvyys ja se nousi esille jokaisessa muistelukerrassa. Lapsena tehtävän työn kuva tarinoissa oli nykypäivään nähden fyysisempi, tehtiin aikuisten töitä. Kaikki lapsena tehdystä työstä kerrotut tarinat olivat neutraaleja tai positiivisia. Eräs osallistuja oli kokenut työn teon mielekkääksi tavaksi ansaita taskurahaa. Jossain tarinoissa työnteko meni myös koulun edelle. Eräältä osallistujalta oli jäänyt ensimmäinen luokka väliin, sillä hän oli toiminut karjavahtina mummonsa apuna. Ylipäätään lapsena tehty työ nähtiin työpajoissa normaalina.

3.3.2 Järvi antaa, järvi ottaa

...Veli lähti mopolla jäätä pitkin naapurikylään tupakkaostoksille kun ei kehannut omalla kylällä tupakkaa ostaa. Siihen se salmeen jäihin tippu...

...Siinä on Hevossalon ja Rauanniemen välissä Miklin saari. Se ol Suomen hovimestarien omistuksessa, ni mie sinnekki tein yhtenä kesänä viis mökkii. Ne ei ollu kyllä hirsmökkiä, ne ol lautarakenteisia mitä mie sinne tein... (Tynkkynen 2014)

Järvi antoi monelle työpajoihin osallistuneelle elannon tavalla tai toisella ja se näkyi myös tarinoissa. Kalastuksella saatiin ruokaa, rantatonteille rakennettiin mökkejä ja osa teki töitä laivaliikenteen parissa. Toisaalta näiden tarinoiden vastapainona osallistujat kertoivat siitä, kuinka järvi oli myös haastava elinympäristö. Keväisin ja syksyisin huonot jäät eristivät saariston mantereesta ja apu oli kaukana sairauden tai onnettomuuden yllättäessä. Välimatkat olivat pitkiä. Toisaalta järvimaisema, luonto, ja niiden kauneus nousivat materiaalinkeruutyöpajoissa tärkeiksi asioiksi entisajan elämästä kerrottaessa.

3.3.3 Työ joka ei tuntunut työltä

Paavo laittaa aina ennen muita töitä kahvit porisemaan nuotiolla. Ai että se maistuuikin hyvältä siellä luonnon keskellä! Nuoremmat lapset

pulikoivat rannassa, niitä voi siinä töiden ohessa vahtia. Välillä sitä kahvikuppi kädessä pyykkipatojen pulputtaessa on niin mukavaa että kokonaan unohtaa töitä tekevänsä. (Kapteeni Purtilo ja Saimaan arvoitus käsikirjoitus, 2014)

Työn laadun muutos vuosien varrella toistui myös useassa tarinassa. Vanhukset kokivat, että ennen vanhaan työtä tehtiin itseä varten ja se tuntui heistä mielekkäämmältä kuin tämän päivän työnkuva. Nykyaikaa määrittävä kiire oli myös sellaista, mikä oli tarinoiden kertojien mielestä muuttunut heidän nuoruudestaan. Vaikka kauppamatka saattoi olla kaksikymmentä kilometriä soutaen, silti aikaa riitti. Työ määritti elämää paljon enemmän kuin tänä päivänä, eikä harrastaminen ollut niin järjestäytyntä, mutta monien tarinoiden pohjalta voi ymmärtää, että työ myös koettiin merkityksellisempänä materiaalin keruuseen osallistuneiden keskuudessa. Sekä tämä, että Työnteko lapsena -mallitarina ilmentävät mielestäni suurempaa suomalaisesta sosiaalisesta tarinavarannosta löytyvää mallitarinaa työnteon tärkeydestä.

3.3.4 Tyhjenevä Saaristo

Se tais olla kolome vuotta ku siellä ei asunu ennää muita kun se Karjalaisen Kari ja myö. Kesällä oli siellä tietennii niitä muitaki tilallisia, mut ei ne vakituiseen siellä asuna. (Tynkkynen 2014)

Maaseudun ja erityisesti Saimaan saariston tyhjeneminen oli yksi materiaalissa toistuva tyyppitarina. Nuoret muuttivat saaristosta koulutuksen perässä, ja kouluttauduttuaan jäivät manteeerelle töihin. Maatalouden ja kalastuksen koneellistumisen myötä perinteisiä työpaikkoja saaristossa oli entistä vähemmän. Vanhusten mukaan monet saaret alkoi tyhjentyä saman tien kun saareen rakennettiin silta mantereelta.

3.4 Esityksellinen seikkailu

3.4.1 Esityksellinen seikkailu esitysmuotona

Suurimpia kysymyksiä projektin suhteen meillä oli kuinka saada vanhusten tarinat välitettyä kohderyhmällemme, alakouluikäisille lapsille jotka ovat kasvaneet täysin erilaisessa ympäristössä, internetin aikakaudella kaupungistuneessa maailmassa. Koimme, että perinteinen näytelmä jossa esiintyjät esiintyvät katsojille ei riitä eikä ole toimiva muoto sen materiaalin kanssa jota meillä oli. Vastaukseksi tähän ongelmaan päädyimme tekemään käsikirjoituksen esityksellisen seikkailun muotoon. Leikkivä ja osallistava muoto toi vanhusten tarinat lähemmäksi lapsia, kun he pääsivät itse osallistumaan niihin.

Halusimme tuoda osallistujat sisälle tarinoihin, lähemmäksi niitä ja osaksi niitä. Osallistujat värvättiin miehistön jäseniksi, jolloin heidän läsnäolonsa ja osallistumisensa oli merkityksellisempää, kuin jos he olisivat vain olleet sivusta seuraajia. Osallistujille annettiin seikkailun alussa konkreettinen tehtävä, jonka suorittamisessa he ovat ainutkertaisen tärkeitä - Saimaan arvoituksen ratkaiseminen. Yhteisen päämäärän avulla toisilleen tuntemattomat ihmiset saatiin toimimaan yhtenä ryhmänä. Pidimme leikin läsnä, sillä leikki on lapselle todella luontainen tapa olla ja toimia. Leikkiessä opitaan ja hahmotetaan maailmaa. Leikkijä kehittää leikkiessään rakenteita ja kokonaisuuksia leikin elementeistä. (Karkkulainen 2011, 11) Käyttämällä historiallisten tarinoiden elementtejä osana leikkejä, tarinoiden maailma avautuu osallistujille syvemmin. Osallistava rakenne tuo tarinat henkilökohtaisemmiksi osallistujille kuin esitys, jossa osallistujat vain katsovat valmiita kohtauksia.

3.4.2 Mallitarinat esityksellisessä seikkailussa

Mallitarinoiden käyttö käsikirjoituksen lähtökohtana on mielestäni todella suuri vastuu esityksen kirjoittajalle. Kirjoittaessani esitystä historiallisten tarinoiden pohjalta, olen samalla osallistumassa sosiaalisen tarinavaraston muokkaukseen. (Hänninen, 2000, s. 50) Kertomani tarina vaikuttaa sen nähneiden ihmisten käsitykseen Saimaan saariston perinteisestä elämänmuodosta. Koko historian ja

tietyn ajanjakson monimuotoisuutta en pysty tunnin mittaisessa lasten draamaseikkailussa osallistujille välittämään, vaan minun on tehtävä valintoja sen suhteen, mitä materiaalia haluan välittää. Mitkä ovat ne mallitarinat, jotka haluan järjestyneen historiasta välittää tuleville sukupolville, minkälaista nais-, mies-, tai ajankuvaa ne rakentavat ja vahvistavat osallistujien mielissä.

Pyrimme käsikirjoitusprosessissa välittämään kerätyt tarinat mahdollisimman objektiivisesti siten, miten ne oltiin meille kerrottu. Itse käsikirjoittajana on vaikea arvioida kuinka hyvin objektiivisuus toteutui, sillä kerrottu tarina on aina jollain tapaa subjektiivinen. (Hyvärinen, 2006) Kertoessani vanhusten minulle kertomaa tarinaa eteenpäin esityksellisessä seikkailussa muokkautuu alkuperäinen tarina väistämättä minun kokemuspohjani kautta kerrotuksi. Kertoessani lapsena tehdystä työstä tai kelirikon aiheuttamista ongelmista koulunkäynnissä ei minulla ole niistä omaa vastaavanlaista subjektiivista kokemusta kuin alkuperäisillä tarinankertojilla, vaan kerron niitä aina omasta näkökulmastani.

Halusimme tuoda ajatuksen työnteosta mahdollisimman konkreettiseksi osallistuville lapsille. Seikkailu aloitettiin siten, että Kapteeni Purtilo löytää isoisänsä Augustus Purtilon lokikirjan. Lokikirjan irronneita sivuja on kätkeyty laivaan ja Kapteeni Purtilon tehtävä on yhdessä miehistön kanssa etsiä puuttuvat sivut ja ratkaista niiden avulla Saimaan arvoitus. Kapteeni värvää alussa katsojat laivansa miehistöksi, jonka jälkeen työn tekoa käsitellään miehistön kautta. Kapteeni muun muassa opettaa osallistujille leikin kautta oikeita höyrylotjan miehistön työtehtäviä kuten navigointia ja höyrykoneen huoltoa. Toisessa kohtauksessa kalastajahahmo likka kertoo osallistujille tarinan, kuinka hän ei päässyt seitsemänvuotiaana kouluun koska hän auttoi mummoaan karjanhoidossa. Kyseinen tarina kerrottiin lähestulkoon samanlaisena kuin se meille työpajassa jaettiin.

Järvi antaa, järvi ottaa tyyppitarina kerrottiin lopullisessa esityksessämme läpi koko käsikirjoituksen. Eri kohtauksissa näytettiin siitä eri puolia. Näytimme kohtauksen jossa rakennusmies on juuri saanut suuren urakan mökkityömaalta ja hänellä on vara mennä vihdoon naimisiin kihlattunsa kanssa. Toisessa kohtauksessa esittelimme onnettomuuden, jossa lapsi kuoli, koska apua ei saaristoon ollut saatavissa tarpeeksi nopeasti. Näytimme kalastajahahmon, joka

esitteli järvialueen kauneutta ja kohtaamisia luonnon kanssa. Kyseissä kohtauksessa kalastaja nostaa vedestä verkot, jotka ovat repeytyneet pohjan kivissä.

Työn luonteesta kerrottiin esityksessä paljon. Konteksti johon esitys tehtiin oli puun kuljetukseen käytetty höyrylaiva. Osallistujat värvättiin esityksellisen seikkailun alussa miehistöksi ja seikkailun aikana he tutustuivat miehistön työnkuvaan leikin kautta ja esiintyjien näyttelemiä kohtauksia seuraten. Lisäksi yhdeksi seikkailun hahmoksi kirjoitettiin maatalon emäntä, jonka kautta kerrottiin emännän työstä lehmien ja lasten kesellä.

Tyhjenevä saaristo tyypikertomuksen kerroimme aidon tarinan päälle rakennetun kohtauksen kautta. Kohtauksessa maatalon emäntä oli viemässä viimeistä lehmäänsä pois kotisaaresta mantereelle, sillä saari oli tyhjentyneet eikä siellä ollut enää ketään juomaan maitoa.

4 POHDINTA

4.1 Osana tarinoiden ketjua

Kapteeni Purtilon seikkailut oli minulle ensimmäinen projekti jossa olen työskennellyt läpi koko tuotannon, käsikirjoituksen materiaalin keruun suunnittelusta valmiin esityksen esittämiseen. Tarinoiden välittäminen yli sukupolvien kuilun oli haastavampaa kuin olin osannut kuvitella.

Aloittaessamme projektia minulla oli selkeä visio siitä kuinka keräämme paikallisilta vanhuksilta tarinoita perinteisestä elämänmuodosta Saimaan rannoilla ja tuomme nämä tarinat mahdollisimman eheinä, muuttumattomina ja aitoina nykyajan lasten saataville esityksen muodossa. Projektin edetessä huomasin että tarinan välittäminen alkuperäisessä muodossa on todella haastavaa. Materiaalinkeruussa käyttämämme menetelmät aiheuttivat tarinoihin jo alusta lähtien epätarkkuutta. Valtaosa tarinoista kerrottiin suullisesti ja teimme niistä kirjallisia muistiinpanoja joiden pohjalta kirjoitimme ne esitykselliseen muotoon. Näissä tilanteissa saatoimme tehdä itse jatkokysymyksiä tarinan kertojille, mikä vaikuttaa osaltaan tarinoiden muotoon ja kerrottaviin asioihin. Osa materiaalinkeruutyöpajoista äänitettiin nauhurilla ja esityksessä käytettävät osat litteroitiin jälkikäteen. Tekstiä litteroidessa huomasin kuinka hajanaista puhuttu kieli monesti on. Litteroituja tarinoita oli todella vaikea käyttää täysin suoraan sellaisinaan. Niistä piti vähintäänkin poistaa ylimääräiset täytesanat ja editoida asiat jotka tulivat kerrotuksi monta kertaa peräkkäin.

Valmis esitys oli myös tarkoitus esittää täysin toiselle kohderyhmälle. Tarinoita meille kertoivat eläkeläisryhmät ja lopullinen esitys oli suunnattu alakouluikäisille lapsille. Koin tärkeäksi luoda tarinoista eheän dramaturgian joka imaisee alakoululaiset mukaansa. Mikäli esityksemme ei kiinnosta alakoululaista, sen sisältämät tarinat eivät välity, eikä projektin alkuperäinen ajatus paikallishistoriallisten tarinoiden välittämisestä sukupolvien välillä täyty.

Kirjoitusprosessin aikana hyväksyin sen, että emme voi välittää tarinoita suoraan alkuperäisessä muodossaan, vaan olemme yksi lenkki suusta suuhun kerrotun perimätiedon ja tarinoiden ketjua. Tämä vapautti minulle paljon energiaa esityksen

kirjoittamiseen. Aloimme lähestyä kerättyä materiaalia tyyppitarinoiden kautta, ja tuottaa kohtauksia löydettyjen tyyppitarinoiden ympärille muistelutyöpajoista saatuja alkuperäisiä tarinoita mahdollisimman paljon käyttäen. Tämän oivalluksen jälkeen lopullisen esityksen kohtauksiin päätyi todella paljon alkuperäisiä tarinoita. Löysimme jokaista tyyppitarinaa esille tuovan tarinan työpajojen materiaaleista. Joidenkin tyyppitarinoiden kohtauksiin yhdistelimme useampia työpajoissa jaettuja muistoja ja tarinoita.

Kun olimme saaneet ensimmäisen komposition kasaan aloimme harjoitella esitystä. Harjoittelun aikana käsikirjoitus muuttui vielä useaan otteeseen. Suuri murros tapahtui ensimmäisen harjoitusviikon lopussa. Keskustelimme työryhmän kesken harjoitusten jälkeen, jossa esitys oltiin menty läpi. Koko työryhmämme jakoi tunteen että esittävä seikkailu kaipasi vielä jotain. Tähän asti Kapteeni Purtilo-hahmo oli tutustuttanut osallistujia Saimaan ja Mikko-laivan historiaan värvättyään esittävän seikkailun alussa osallistujat laivan miehistöksi. Historiaan tutustumista perusteltiin siten, että uuden miehistön on tunnettava Saimaan historiaa osatakseen toimia miehistön täysivaltaisena jäsenenä.

Koimme että tämä ei ollut riittävän suuri mielenkiinnon herättäjä meille itsellemme tekijöinä, joten kuinka se voisi olla sitä alakouluikäiselle osallistujalle? Esityksemme rakenne oli alusta lähtien ollut osallistava. Osallistujat toimivat rooleissa ja suorittivat erilaisia tehtäviä. Päätimme lisätä seikkailua entistä suurempaan osaan ja kehitimme Saimaan arvoituksen joka Kapteeni Purtilon olisi ratkaistava yhdessä miehistönsä kanssa. Lisäsimme seikkailun alkuun kohtauksen jossa Kapteeni Purtilo löytää laivan vanhan lokikirjan jonka sivuille Saimaan arvoitus on koodikielellä kirjattu. Vanha kapteeni Augustus Purtilo oli repinyt lokikirjasta koodin sisältävät sivut ja levittänyt ne ympäri laivaa. Tämä oli käsikirjoituksen ainoa täysin fiktiivinen osa. Muut kohtaukset olivat meille kerrottujen tarinoiden ja muistojen pohjalta dramatisoituja.

Pohdin paljon onko täysin fiktiivisen Kapteeni Purtilon ja varsinkin Saimaan arvoituksen lisääminen liikaa omien vapauksien ottamista suhteessa alkuperäisiin tarinoihin, mutta kohderyhmän huomioiden koen nyt, että nämä olivat äärimmäisen tärkeitä lisäyksiä eheän ja kiinnostavan dramaturgian luomisessa. Ilman Kapteeni Purtiloa käsikirjoitus vaikuttaa minusta hieman puisevalta ja historian pölyn

tuoksuiselta, enkä usko että sen sisältämät tarinat olisivat välittyneet kohderyhmälle.

4.2 Teatteri-ilmaisun ohjaaja tarinoiden välittäjänä

Mielestäni teatteri-ilmaisun ohjaajalla on paikka tarinoiden välittäjänä sukupolvelta toiselle. Kerrottaessa tarinoita vanhoilta nuorille esittävässä muodossa, tarjoavat osallistavan teatterin työtavat mahdollisuuden tuoda vieraita asioista kokemuksellisuuden ja leikin kautta lähemmäksi kohdeyleisöä. Alkuperäisessä suunnitelmassa kiertueen oli tarkoitus toimia myös konkreettisenä kohtaamisen paikkana eri sukupolvien välillä, jossa esimerkiksi paikalliset kalastusseurat olisivat voineet järjestää ongintaa ja letunpaistoa lapsille. Koen teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutuksessa saaneeni työkaluja tämän kaltaiseen taiteen rajoja ylittävään yhteisöllisen tapahtuman järjestämiseen.

Toteutuneessa projektissa koen mallitarinoiden käytön käsikirjoituksen lähtökohtana toimivaksi työtavaksi. Työssä, jossa työskennellään tarinoiden kanssa, länsimaisen kulttuuriperimän mallitarinat ovat läsnä, joten on hyvä pystyä myös tunnistamaan niitä. Mallitarinat ovat voimakas työkalu kerrottaessa tarinoita sukupolvelta toiselle, saman perusjuonen voi kertoa tarvittaessa eri muodoissa. Vaikka päädyimme tässä projektissa käyttämään meille kerrottuja tarinoita lähes sellaisinaan mallitarinoiden ilmentämiseen, olisi mallitarinoiden avulla voinut rakentaa alkuperäisistä todellisista tarinoista kauemmas etäännytetyn käsikirjoituksen. Mallitarinoissa on elementtejä, jotka ovat kulttuurissamme kollektiivisesti tunnistettavissa, vaikka tarinan kertojalla ja kuulijalla olisikin erilainen kokemuspohja.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Andrews, M., Squire, C. & Tamboukou, M. 2013. Doing Narrative Research. London: SAGE Publications Ltd.

Enwald, L., Vainikkala-Kajonen, M.-R. & Vähäaho, A. 2004. Elämä tarinaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Hohenthal-Antin, L. 2013. Muistellaan : luovat menetelmät muistisairaiden tukena. Jyväskylä: PS-kustannus

Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juevenes Print.

Karkkulainen, M. 2011. *Siivet* selkään, draamakengät jalkaan - Kohtaamisia draaman pedagogisilla näyttämöillä. Helsinki: Tmi Raija Airaksinen / Draamatyö.

Patterson, W. 2013. Narratives of events: Labovian narrative analysis and its limitations. Teoksessa M. Andrews, C. Squire & T. Maria, Doing Narrative Research, 27-46. London: SAGE Publications Ltd.

Squire, C. 2013. From experience-centered to socioculturally-oriented approaches to narrative. Teoksessa M. Andrews;C. Squire;& M. Tamboukou, Doing Narrative Research, 47-71. London: SAGE Publications Ltd.

Joensuu, J. (toim.) 2008. Luova Laji. Jyväskylä: Gummerus.

Sähköiset lähteet

Hyvärinen, M. 2006 Kerronnallinen tutkimus. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf Luettu 28.10.2014

Löytönen, T. (2007). Minäkö tutkija? Johdanto Laadulliseen/Postpositivistiseen tutkimukseen. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.xip.fi/tutkija/0402b.htm> Luettu 15.10.2014

Julkaisemattomat lähteet

Tynkkynen, E. 2014. Työpäiväkirja sekä muistiinpanot työpajojen ja haastattelujen pohjalta

Pohjola, H., Tihveräinen, K., Tynkkynen E., 2014 Kapteeni Purtilon seikkailut käsikirjoitus